

384. Daarnaast bepaalt de wet dat indien een beschermde persoon *in strijd met zijn* overeenkomstig artikel 492/1 §1 BW vastgestelde *onbekwaamheid* en zonder vrederechterlijke machtiging (*supra* nr. 327) een wettelijke samenwoning aangaat, deze handeling rechtens nietig is. Hetzelfde geldt indien het aangaan van de wettelijke samenwoning voorwaardelijk werd toegestaan door de vrederechter, maar de gestelde voorwaarden niet in acht werden genomen (art. 493 §1 BW).

385. Verder wijst bepaalde rechtsleer erop dat nietigverklaring ook mogelijk is telkens een van de overige *grondvoorwaarden of formaliteiten niet werd nageleefd*(801).

§3. SPECIFIEKE (ABSOLUTE) NIETIGHEIDSGRONDEN

386. Sedert 3 oktober 2013(802) vormen de schijnwettelijke en gedwongen wettelijke samenwoning twee specifieke nietigheidsgronden. Deze werden *supra* besproken onder Afdeling B, §3. Schijnwettelijke en gedwongen wettelijke samenwoning.

HOOFDSTUK II. FEITELIJKE SAMENWONING

AFDELING A. ALGEMEEN

§1. SITUERING

387. Een feitelijke samenwoning kan worden omschreven als elke niet-ge-institutionaliseerde, doch bestendige vorm van samenleven tussen personen die een gemeenschappelijke huishouding voeren(803).

In tegenstelling tot voor gehuwden en wettelijk samenwonenden, bestaat er geen privaatrechtelijk statuut met rechten en plichten voor partners die louter feitelijk samenwonen. Zowel wat hun persoonlijke als vermogensrechtelijke verhouding betreft, speelt (bij gebrek aan conventionele regeling) het gemeen recht(804).

(801) L. COHEN, “La cohabitation légale: de quelques questions particulières relatives à sa cessation et sa nature” (noot onder Famrb. Luik (afd. Verviers) (10e k.) 9 november 2015), *RTDF* 2016, (351) 357 nr. 13.

(802) Datum van inwerkingtreding van de wet van 2 juni 2013, *BS* 23 september 2013.

(803) Cf. bv. P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht* (Leuven/Den Haag: Acco 2015), 615-617 nrs. 2018-2021; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht. Een benadering in context* (Antwerpen-Cambridge: Intersentia 2017), 385 nr. 647.

(804) Bv. [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386; [Gent \(11^e k.\) 12 februari 2015](#), *T.Not.* 2015, 851 = *RABG* 2016, 326 = *RTDF* 2016, 781.

§2. VERMEENDE DISCRIMINATIES VAN FEITELIJK SAMENWONENDEN

388. Het Grondwettelijk Hof heeft in de besproken periode meermaals moeten oordelen over een mogelijke discriminatie tussen feitelijk samenwonenden enerzijds en wettelijk samenwonenden en gehuwden anderzijds. Net als in eerdere arresten(805), startte het Hof zijn oordeel doorgaans met de overweging dat het verschil in behandeling steunt op het objectieve gegeven dat hun juridische toestand verschilt, zowel wat hun verplichtingen jegens elkaar, als wat hun vermogensrechtelijke toestand betreft. Die verschillende juridische toestand kan in bepaalde gevallen, wanneer hij verband houdt met het doel van de maatregel, een verschil in behandeling verantwoorden.

389. In de besproken periode achtte het Grondwettelijk Hof naar aanleiding van de daaropvolgende beoordeling *in concreto* slechts één verschil in behandeling in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

Krachtens artikel 50 W.Succ. genoten de kinderen van de persoon met wie de erflater samenwoonde het tarief voor een verkrijging in rechte lijn. Deze gelijkstelling gold evenwel slechts voor zover de samenwonende partner overleed vóór de natuurlijke ouder; in het omgekeerde scenario was dit niet het geval (zie art. 48 §2 laatste lid W.Succ.). De decreetgever wou de verkrijging tussen een stiefouder en een stiefkind en de verkrijging tussen een kind van een persoon die met de erflater samenwoont en de erflater nochtans op dezelfde wijze behandelen. Het Hof las de gelijkstelling dan ook terecht als de wens van de decreetgever om deze toe te kennen, ongeacht het feit of de betrokkenen gehuwd waren of samenwoonden. Artikel 50 W.Succ., in samenhang gelezen met artikel 48 §2 laatste lid W.Succ., werd ongrondwettig bevonden(806).

390. In de andere zaken werd een beweerd schending van het gelijkheidsbeginsel telkenmale afgewezen.

- Een prejudiciële vraag in fiscale sfeer betrof het wettelijke criterium om te bepalen wie van de partners de *toeslag op de belastingvrije som voor een kind ten laste* kan aanrekenen. Waar dit voor gezamenlijk belaste partners de partner met het hoogste inkomen is (art. 134 §2 WIB 1992), kunnen feitelijk samenwonenden – die worden belast als alleenstaanden – de toeslag bij het feitelijke gezinshoofd aanrekenen (art. 140 WIB 1992). *In casu* was het hoogste inkomen van de gezamenlijk belaste partners van buitenlandse oorsprong en dus vrijgesteld, zodat zij het voordeel van de verhoogde belastingvrije som verloren. Het Hof stelde vast dat de wetgever neutraliteit ten opzichte van

(805) Zie bv. K. BOONE, “Feitelijke samenwoning” in G. Verschelden e.a., “Overzicht van rechtspraak – Familierecht (2007-2011)”, *TPR* 2012, 1830-1832 nrs. 603-605.

(806) [GwH 20 december 2012](#), nr. 163/2012, [www.const-court.be/public/n/2012/2012-163n.pdf](#) = *BS* 19 februari 2013, 9567 = *Arr.GwH* 2012, 2425 = *Fiscoloog* 2013, afl. 1323, 12 = *Rec.gén.enr.not.* 2013, 74 = *RW* 2012-13, 919 = *TFR* 2013, 410 = *RTDF* 2014, 957, noot F. TAINMONT.

de gekozen samenlevingsvorm nastreefde en was van oordeel dat het criterium van de leiding van het gezin bij feitelijk samenwonenden geen inmenging in hun privéleven impliceert. Daarnaast mag men van de gehuwde of wettelijk samenwonende partner met het hoogste inkomen verwachten dat deze het meeste bijdraagt in het onderhoud van de kinderen ten laste, zodat deze ook het belastingvoordeel mag genieten. Tot slot kan een dergelijk voordeel ook in het buitenland worden verkregen. Een afwijkende regeling in het voordeel van partners met een vrijgesteld buitenlands inkomen zou een discriminatie ten opzichte van partners met enkel Belgische inkomsten tot stand brengen. De prejudiciële vraag diende dan ook ontkennend te worden beantwoord(807).

- Vervolgens oordeelde het Grondwettelijk Hof dat er geen sprake is van een ongerechtvaardigd verschil in behandeling doordat de *verschoonbaarheid* van een gefailleerde niet kan worden uitgebreid tot diens feitelijk samenwonende partner die persoonlijk aansprakelijk is voor zijn schuld, terwijl dit wel kan voor diens echtgenoot (art. 82 lid 2 Faillissementswet(808)) of wettelijk samenwonende partner(809). Het Hof wijst op het gegeven dat feitelijk samenwonenden niet dezelfde juridische verbintenissen jegens elkaar zijn aangegaan en dat er tussen hen geen vermogensgemeenschap, noch vermogensrechtelijke solidariteit (in de vorm van hulp- en bijstandsplichten) ontstaat. Wel mag artikel 80 lid 3 Faillissementswet niet in die zin worden geïnterpreteerd dat het de feitelijk samenwonende partner van de verschoonbaar verklaarde gefailleerde enkel om die reden uitsluit van de voorwaarde met betrekking tot de kosteloosheid van de borg. Aangezien de feitelijke samenwoning, zoals vermeld, geen vermogensrechtelijke solidariteit doet ontstaan, kan niet worden aangenomen dat die feitelijke situatie een (on)rechtstreeks economisch belang van de feitelijk samenwonende die zich borg zou hebben gesteld, meebrengt. Het is dan ook niet redelijk verantwoord dat de feitelijke samenwoning elke bevrijding van de kosteloze borg van de feitelijk samenwonende verhindert wanneer deze zijn onvermogen niet frauduleus heeft georganiseerd en zijn verbintenis niet in verhouding is met zijn inkomsten en vermogen. Voor het overige komt de

(807) [GwH 9 juli 2013](#), nr. 100/2013, www.const-court.be/public/n/2013/2013-100n.pdf = *BS* 15 oktober 2013, 73823 = *TFR* 2013, 957, noot H. NIESTEN = *FJF* 2014, 369.

(808) Faillissementswet 8 augustus 1997, *BS* 28 oktober 1997.

(809) Zie [GwH 18 november 2010](#), nr. 129/2010, www.const-court.be/public/n/2010/2010-129n.pdf = *A.GrwH* 2010, 1983 = *Juristenkrant* 2011, afl. 221, 3 = *JT* 2011, 126, noot M. LEMAL = *JLMB* 2011, 1670 = *NFM* 2011, 282, noot B. SCHEERS = *NJW* 2011, 292 = *RTDF* 2011, 479 = *RW* 2010-11, 894 = *RW* 2014-15, 279 = *TBH* 2011, 264 = *T.Not.* 2011, 239 = *TFR* 2011, 134.

beoordeling van de feitelijke situatie van de samenwonende partners toe aan de verwijzende rechter(810).

- In een arrest dat werd gewezen naar aanleiding van een beroep tot vernietiging, oordeelde het Grondwettelijk Hof dat niet op een onevenredige wijze afbreuk wordt gedaan aan de rechten van feitelijk samenwonenden doordat zij in het kader van het *verdeelrecht* geen gunsttarief of vermindering van de belastbare grondslag kunnen genieten naar aanleiding van de beëindiging van hun feitelijke samenwoning (i.t.t. gehuwden en wettelijk samenwonenden n.a.v. een echtscheiding resp. beëindiging van de wettelijke samenwoning). Dit vloeit volgens het Hof immers voort uit de keuze die de partners maakten voor deze samenlevingsvorm. Men wordt geacht de voor- en nadelen van de verschillende samenlevingsvormen te kennen en de juridische gevolgen van die keuze te aanvaarden(811).
- Tot slot werden het Grondwettelijk Hof twee prejudiciële vragen voorgelegd met betrekking tot het *recht op toegang tot de rechter*. In de eerste zaak oordeelde het Hof dat artikel 572bis, 3° Ger.W. het gelijkheidsbeginsel niet schendt doordat de toegang tot de familierechtbank niet openstaat voor feitelijk samenwonenden, zodat hen het recht op toegang tot één enkele rechter wordt ontzegd. Deze bepaling ontzegt hen het recht op toegang tot de rechter immers niet; dit recht omvat niet het recht op een rechter naar zijn keuze(812). Daarnaast schendt artikel 1253ter/5 lid 3 Ger.W. evenmin het gelijkheidsbeginsel doordat een feitelijk samenwonende wordt uitgesloten van het recht om bij wijze van dringende (voorlopige) maatregel om het genot van de gemeenschappelijke verblijfplaats te verzoeken in geval van partnergeweld. Deze kan zich daarvoor immers wenden tot de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg (art. 584 lid 1 Ger.W.). Het recht op toegang tot de rechter staat er niet aan in de weg dat een rechter zich onbevoegd moet verklaren ten voordele van een andere wanneer beiden beantwoorden aan de eisen gesteld door artikel 6 EVRM(813). In beide zaken wees het Hof erop dat feitelijk samenwonenden hun relatie niet hebben geformaliseerd en dat zij niet dezelfde juridische plichten jegens elkaar zijn aangegaan als gehuwden en wettelijk samenwonenden. Zij hebben er bewust voor

(810) [GwH 25 september 2014](#), nr. 140/2014, [www.const-court.be/public/n/2014/2014-140n.pdf](#) = *BS* 7 januari 2015, 630 = *RW* 2014-15, 701 = *TBH* 2015, 549, noot D. PASTERGER = *RTDF* 2016, 1036, noot.

(811) [GwH 25 mei 2016](#), nr. 75/2016, [www.const-court.be/public/n/2016/2016-075n.pdf](#) = *BS* 26 juli 2016, 45661 = *Rec.gén.enr.not.* 206, 351 = *Fiscoloog* 2016, afl. 1486, 13 = *RFRL* 2016, 162 = *RW* 2016-17, 335 = *FJF* 2017, 69 = *T.Not.* 2017, 173.

(812) [GwH 19 januari 2017](#), nr. 1/2017, [www.const-court.be/public/n/2017/2017-001n.pdf](#) = *BS* 20 februari 2017, 25560 = *Act.dr.fam.* 2017, 72, noot J. BEERNAERT en A. BOUDART = *Juristenkrant* 2017, afl. 344, 5 = *RW* 2016-17, 1040 = *P&B* 2017, 66.

(813) [GwH 19 januari 2017](#), nr. 4/2017, [www.const-court.be/public/n/2017/2017-004n.pdf](#) = *BS* 9 maart 2017, 34505 = *Act.dr.fam.* 2017, 73 = *JLMB* 2017, 271 = *RW* 2016-17, 1040 = *T.Fam.* 2017, 64, noot J. LAMBRECHTS.

gekozen om niet door een van de twee wettelijk geregelde vormen van samenwoning te worden verbonden en zij worden geacht de voor- en nadelen van de ene en de andere samenlevingsvorm te kennen, alsook de juridische gevolgen van hun keuze te aanvaarden.

AFDELING B. VERMOGENSRECHTELIJKE VERHOUDINGEN TUSSEN DE PARTNERS ONDERLING

§1. ZAKENRECHTELIJKE ASPECTEN

a. Algemeen

391. Bij gebrek aan andersluidende overeenkomst, worden de vermogensrechtelijke verhoudingen tussen feitelijk samenwonende partners beheerst door het gemeen recht. Elke partner behoudt de exclusieve eigendom van de goederen die hij bij het begin van de feitelijke samenwoning bezit en van de goederen die hij tijdens het samenleven (om baat of om niet) verwerft. De feitelijke samenwoning impliceert in principe geen vermoeden van onverdeeldheid, ook al gaat het samenleven gepaard met een vermenging van de vermogens van partijen en ongeacht de duur van de feitelijke samenwoning. Desalniettemin behoren de goederen die partijen gezamenlijk verwerven, alsook de goederen waarvan geen van beiden de exclusieve eigendom kan bewijzen, tot hun onverdeelde eigendom(814).

b. Roerende goederen

392. In de praktijk komt het voor dat problemen rijzen inzake het *bewijs van de exclusieve eigendom* van roerende goederen. Bij gebrek aan bijzondere bewijsregels zijn de gemeenrechtelijke bewijsregels van toepassing (art. 1315 e.v. BW). De exclusieve eigendom kan worden bewezen met alle middelen van recht. De rechter beschikt over een ruime appreciatiebevoegdheid met betrekking tot de bewijswaarde(815).

Een van de ingeroepen bewijsmiddelen is dat bezit geldt als titel (art. 2279 BW). Dit bezit dient dan weliswaar te goeder trouw en deugdelijk te zijn. In een geding voor het hof van beroep te Gent stelde een man een revindicatievordering in met betrekking tot een wagen waarvan de aankoopfactuur en de lening op zijn naam stonden. De vrouw, op wiens naam de auto was ingeschreven en verzekerd, had het voertuig na de relatiebreuk zonder zijn toestemming verkocht. Het hof achtte het bezit van de vrouw dubbelzinnig

(814) Zie [Gent \(11^e k.\) 12 februari 2015](#), *T.Not.* 2015, 851 = *RABG* 2016, 326 = *RTDF* 2016, 781; [Vred. Herzele 30 maart 2016](#), *T.Vred.* 2016, 545 = *TBBR* 2017, 346, noot C. ROUSSIEAU.

(815) [Gent 15 mei 2012](#), *NJW* 2013, 175, noot J. DEL CORRAL; [Vred. Herzele 30 maart 2016](#), *T.Vred.* 2016, 545 = *TBBR* 2017, 346, noot C. ROUSSIEAU.

en derhalve gebrekkig; het voertuig was bijgevolg eigendom gebleven van de man. Ook de bewering van de vrouw dat het een handgift betrof, faalde. Het bezit was gebrekkig en een schriftelijk bewijs van een schenking lag *in casu* niet voor (art. 1341 BW). De uitspraak geveld in eerste aanleg, waarbij de man een vervangende schadevergoeding werd toegekend, werd bevestigd(816).

In een andere zaak voor het hof van beroep te Gent beweerde een vrouw eigenaar te zijn van de goederen die door de schuldeiser van haar partner in beslag waren genomen. Zij zou deze goederen, die zich op het ogenblik van de beslaglegging bij een derde bevonden, van haar partner hebben gekocht. Het hof oordeelde dat de verkoopovereenkomst en de aparte lijst van verkochte goederen geen vaste dagtekening hadden (art. 1328 BW), zodat niet was bewezen dat deze werden opgesteld in een niet-verdachte periode. Ook de betaling werd niet bewezen. Daarnaast gaat de eigendom van een lichamelijk roerend goed ten aanzien van een derde-beslaglegger met een concurrerend recht slechts over door de levering ervan (zie art. 1141 BW), wat *in casu* niet zou zijn gebeurd. Bovendien was de derde-schuldeiser te goeder trouw (art. 2279 BW), daar de overdracht niet kaderde binnen het normale vermogensbeheer van de verkoper op wiens goederen beslag werd gelegd. Aangezien de vrouw er niet in slaagde haar eigendomsrecht te bewijzen, werd haar revindicatievordering ongegrond verklaard(817).

Verder werd de vrederechter te Herzele geconfronteerd met een zaak waarin beide gewezen feitelijk samenwonende partners beweerden exclusief eigenaar te zijn van een hond, welke verweerder na de relatiebreuk op eigen gezag had meegenomen. Vooreerst kon het actuele bezit van de hond geen titel *ex* artikel 2279 BW opleveren. Feitelijk samenwonenden kunnen zich volgens de vrederechter niet beroepen op het bezit van een goed om hun eigendomsaanspraken te bewijzen, nu in een feitelijke samenlevingsrelatie het bezit van de goederen die gezamenlijk worden gebruikt, noodzakelijk ondeugdelijk (want dubbelzinnig) is – zo ook dat van de hond.

Daarnaast overwoog de vrederechter dat een feitelijk samenwonende partner die een goed met eigen middelen betaalde, terwijl de eigendomstitel op naam van de andere is gevestigd, toch een zakenrechtelijke (en niet louter verbintenisrechtelijke) aanspraak op het goed kan laten gelden(818). *In casu* steunde de eiseres haar eigendomsrecht op stukken die bij de aankoop op haar naam werden gesteld; verweerder steunde zijn eigendomsrecht op het gegeven dat de hond met zijn gelden werd aangeschaft. De vrederechter stelde vast dat de hond voor identificatiedoeleinden werd geregistreerd op naam van beide partijen, dat deze als gezelschapdier diende voor beide partijen en dat diergeneeskundige verstrekkingen aan beide partijen werden gefactureerd. Op basis van deze gegevens concludeerde de vrederechter

(816) [Gent 5 maart 2015](#), *TBBR* 2016, 567.

(817) [Gent 15 mei 2012](#), *NJW* 2013, 175, noot J. DEL CORRAL.

(818) In dezelfde zin (minderheidsstrekking): [Gent 21 april 2009](#), *P&B* 2010, 179. Anders (meerderheidsstrekking): [Antwerpen 5 december 2006](#), *NJW* 2007, 414, noot G. VERSCHULDEN; [Gent 25 november 2004](#), *NJW* 2005, 804, noot G. VERSCHULDEN.

dat de hond als onverdeelde eigendom moest worden beschouwd. Aangezien een hond uiteraard niet vatbaar is voor verdeling, werden partijen uitgenodigd om hun verdere vorderingen, volgend op deze vaststelling, te formuleren(819).

393. In een geding over de vrijgave van een huurwaarborg oordeelde de vrederechter te Antwerpen dat gelden geplaatst op een bankrekening op naam van beide partners worden *vermoed hen in onverdeeltheid toe te behoren*. Als een huurster aanvoert dat deze gelden enkel door haar werden gestort en bijgevolg aan haar toebehoren, dient zij dit te bewijzen en aldus het vermoeden te weerleggen (art. 870 Ger.W.). Daar slaagde de betrokkene *in casu* niet in. De andere partner kon daarentegen bewijzen dat de helft van de huurwaarborg met haar gelden werd gefinancierd, zodat de som aan elke partner voor de helft diende te worden overgemaakt(820).

c. Onroerende goederen

394. In de hypothese waar een van de partners de bouw of verbouwing mee heeft gefinancierd van een goed dat eigendom is van de andere partner, komt het voor dat die eerste achteraf een zakenrechtelijke aanspraak formuleert. Dit verhintert een beroep op de eerder onzekere verbintenisrechtelijke gronden tot vergoeding (zie *infra* §2).

In de bestudeerde periode diende het Hof van Cassatie zich uit te spreken over de weerlegging van het eigendomsvermoeden door natrekking (art. 553 BW) tussen gewezen feitelijk samenwonende partners. Zij hadden *in casu* een woning gebouwd op een grond waarvan slechts een van hen beiden eigenaar was. Het Hof bracht in herinnering dat de grondeigenaar geheel of gedeeltelijk afstand kan doen van het recht van natrekking en dat het aan de rechter is om te oordelen of dat in feite het geval is. De afstand wordt niet vermoed, maar kan blijken uit een geheel van feitelijke elementen die voor geen andere uitlegging vatbaar zijn. Wanneer beide partners gezamenlijk de bouwvergunning hebben aangevraagd, de hypothecaire lening hebben aangegaan en afbetaald, diverse aankopen en werken voor de bouw hebben betaald en het fiscale voordeel van de woonlening hebben genoten, kon volgens het Hof van Cassatie naar recht worden geoordeeld dat de vrouw afstand had gedaan van het recht van natrekking. De woning was bijgevolg in onverdeeltheid tussen partijen(821).

Hoewel dit arrest een belangrijke houvast biedt voor de investerende feitelijk samenwonende partner, moet worden opgemerkt dat afstand van het recht van natrekking niet mogelijk is ingeval slechts verbeterings-, herstellings- of renovatiewerken worden uitgevoerd aan de woning van een partner. Ook

(819) [Vred. Herzele 30 maart 2016](#), *T.Vred.* 2016, 545 = *TBBR* 2017, 346, noot C. ROUSSIEAU.

(820) [Vred. Antwerpen \(II\) 10 september 2015](#), *RW* 2016-17, 756.

(821) [Cass. 26 december 2014](#), C.14.0121.N, *Arr.Cass.* 2014, 3071 = *Pas.* 2014, 3044 = *TBO* 2015, 197 = *RW* 2015-16, 183, noot V. SAGAERT.

een compensatie voor geleverde arbeid kan enkel worden verkregen op verbintenisrechtelijke basis(822).

§2. VERBINTENISRECHTELIJKE ASPECTEN: VERMOGENSVERSCHUIVING

395. Vermogensverschuivingen tijdens de feitelijke samenwoning leiden niet zelden tot een vordering tot vergoeding na het einde van de relatie. Aangezien een wettelijke vergoedingsregeling ontbreekt, dient de verarmde partner – indien niet in een conventionele regeling werd voorzien – daarvoor terug te vallen op het algemeen verbintenissenrecht. Aantonen dat de toepassingsvoorwaarden van de rechtsgrond voor terugvordering zijn vervuld, blijkt in de praktijk evenwel zeer moeilijk in een affectieve context.

a. Schenking

396. Een eerste rechtsgrond die in de besproken periode naar voren werd geschoven om een vermogensverschuiving te verklaren, is de schenking. Deze heeft tussen feitelijk samenwonende partners een onherroepelijk karakter (art. 953 BW).

In casu waren beide partners voor de helft eigenaar van een onverdeelde woning, doch deze was bijna uitsluitend door de man gefinancierd. Na het einde van de feitelijke samenwoning vorderde de man de helft van de door hem geïnvesteerde gelden terug van de vrouw. Het hof van beroep te Antwerpen oordeelde dat de investeringen van de man boven zijn aandeel kaderden in de bijna twintigjarige relatie die partijen hadden en de inzet van de vrouw in het huishouden en de broodjeszaak van de man. Zij gebeurden dan ook met het inzicht de voormelde prestaties van de vrouw te belonen en maakten een vergeldende schenking uit. Daarnaast haalde het hof nog aan dat er geen afspraken waren gemaakt omtrent terugbetaling van de meerinbreng en dat daarop voor het einde van de relatie nooit werd aangedrongen. De vordering was ongegrond(823).

397. Verder werd het verval van de oorzaak van schenking door het Antwerpse hof van beroep afgewezen als rechtsgrond voor terugbetaling. Het hof sloot zich aan bij de opvatting(824) dat de latere verdwijning van de oorzaak geen juridische gevolgen meebrengt voor een geldige schenking(825).

(822) U. CERULUS, “Samenwoningsvermogensrecht” in W. Pintens en C. Declerck (eds.), *Patrimonium 2015* (Brugge: die Keure 2015), 42-44 nr. 60.

(823) [Antwerpen 20 november 2013](#), *RABG* 2014, 249 = *RTDF* 2014, 735.

(824) [Cass. 12 december 2008](#), C.06.0332.N, [jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blo-b?idpdf=N-20081212-3](#) = *Act.dr.fam.* 2009, 149, noot S. NUDELHOLE = *JT* 2010, 335, noot P. DELNOY = *RABG* 2009, 811, noot B. VERLOOY = *RCJB* 2011, 329 en 342, noot S. NUDELHOLE = *RNB* 2009, 755, noot P. MOREAU = *RTDF* 2010, 1288, noot J.-L. RENCHON = *RW* 2008-09, 1690, noot R. BARBAIX = *TBBR* 2009, 236, noot M. MASSCHELEIN.

(825) [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

b. Lening

398. Daarnaast gebeurt het dat de partner die een vergoeding wenst te bekomen het bestaan van een lening opwerpt en daarvan de terugbetaling vordert. Daarvoor moet hij ten eerste het bewijs leveren van een *terbeschikkingstelling van gelden*, wat een rechtsfeit uitmaakt en dus kan worden bewezen met alle middelen van recht.

De eigen verklaring van een man dat hij 25.000 euro op de rekening van zijn (inmiddels gewezen) partner had overgeschreven en dit geld graag terug wou, kon volgens het hof van beroep te Antwerpen niet als bewijs dienen. De storting kon immers evenzeer wijzen op een terugbetaling van een leningsschuld die de man had aan de vrouw. De storting wees met andere woorden niet ondubbelzinnig op een overhandiging van gelden ten titel van geldlening aan de *accipiens*, niet in het minst gelet op een niet-gedagtekende brief van de man aan de vrouw, waarin de man gewag maakte van financiële steun vanwege de vrouw. Ook andere stukken maakten *in casu* aannemelijk dat de vrouw gelden had voorgeschooten aan de man, die nadien tot terugbetaling overging(826).

399. Ten tweede moet de partner die aanspraak maakt op terugbetaling ook aantonen dat de terbeschikkingstelling van gelden kaderde binnen een *leningsovereenkomst*. Het bewijs daarvan dient boven de 375 euro schriftelijk te worden geleverd (art. 1341 BW)(827). Rechtspraak van het hof van beroep te Antwerpen uit de besproken periode toont aan dat dit in de praktijk niet eenvoudig blijkt.

Zo kon een e-mail met een overzicht van de gedane betalingen voor de verbouwing van de gezinswoning met een opsomming van de facturen niet bewijzen dat die betalingen kaderden in een leningsovereenkomst. Er was in de e-mail immers geen sprake van een lening of een terugbetaling. Na een latere e-mail, waarin wel sprake was van een lening, werd het bestaan van een dergelijke lening formeel betwist. De overschrijving door de man van 15.000 euro op de rekening van de vrouw met de vermelding "*terugbetaling lening*" maakte evenmin een begin van bewijs uit van een lening voor een hoger bedrag. De man, die voor meer dan 85.000 euro aannemingswerken en voor meer dan 8.000 euro inrichtingskosten had gefinancierd aan de woning van de vrouw, leverde *in casu* bovendien geen aanbod tot verder bewijs(828).

In een andere zaak meenden appellanten zich vergeefs van hun bewijslast te kunnen kwijten onder verwijzing naar de leningsakten die *in casu* waren gesloten tussen geïntimeerden en de bank. Deze betroffen immers niet de

(826) [Antwerpen \(3^e k.\) 14 januari 2015](#), *T.Not.* 2015, 839 = *RTDF* 2016, 781.

(827) Bv. [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER; [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

(828) [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

beweerde rechtsverhouding tussen appellanten en geïntimeerden (nl. de voorgehouden leningsovereenkomst)(829).

Ook een beroep op een schuldbekentenis, waaruit een verbintenis tot terugbetaling van een aandeel in de aankoop prijs van een onroerend goed moest blijken, werd verworpen. De echtheid van de handtekening van de betrokkene werd formeel betwist. De ontkenning van een onderhandse akte ontnemt er iedere bewijskracht aan, aldus het hof. De partij die er zich op beriep, had een schriftonderzoek moeten vorderen(830).

400. De *morele onmogelijkheid om een geschrift op te maken* (art. 1348 BW), wegens het loutere bestaan een samenlevingsrelatie of van nauwe affectieve banden tussen feitelijk samenwonenden, wordt niet aanvaard. Er moeten specifieke omstandigheden voorhanden zijn, die zonder enige twijfel van aard zijn te beletten een geschrift op te stellen.

Volgens het hof van beroep te Antwerpen belet niets een feitelijk samenwonende om, als hij aan zijn partner geld leent, daarvan een geschreven bewijs te vragen. Dit is noch ongehoord, noch onbeleefd en laat geenszins blijken van een gebrek aan vertrouwen, maar houdt voor de betrokkene een waarborg in voor het geval er al dan niet vroegtijdig, om welke reden dan ook, een einde zou komen aan de relatie. Er bestaat volgens het hof geen moreel beletsel om een geschreven bewijs op te maken van financiële afspraken die de grens van de bestaande solidariteit tussen de feitelijk samenwonende partners overstijgen(831).

Meer concreet had het loutere feit dat het niet gebruikelijk zou zijn om tussen ongehuwd samenwonende partners een geschrift op te stellen (een bewering die het hof zei te betwijfelen), volgens het Antwerpse hof van beroep niet tot gevolg dat een partij zich in de onmogelijkheid van artikel 1348 BW bevond. Het hof achtte ook de ziekte van de vrouw op het einde van de relatie – er werd verwezen naar een ziekteverlof van drie dagen – onvoldoende om te besluiten dat de man in een dergelijke onmogelijkheid verkeerde(832).

Ook de vaststelling dat partijen elkaar nog niet lang kenden (20 maanden) op het ogenblik van de overdracht van een belangrijke geldsom (15.000 euro), kon volgens de rechtbank van eerste aanleg te Nijvel de morele onmogelijkheid om een geschrift op te maken weerleggen(833).

(829) [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER.

(830) [Antwerpen 20 november 2013](#), *RABG* 2014, 249 = *RTDF* 2014, 735.

(831) [Antwerpen \(3^e k.\) 14 januari 2015](#), *T.Not.* 2015, 839 = *RTDF* 2016, 781. Zie tevens [Kh. Dendermonde \(2^e k.\) 9 februari 2012](#), *TRV* 2012, 635, noot N. TORFS = *T.Not.* 2013, 34 = *JDSC* 2013, 37, noot C. BROCAL: *in casu* hadden partijen er volgens de rechter schijnbaar voor gekozen om in geen bijzondere regeling te voorzien met betrekking tot hun samenleving en de daaruit voortvloeiende (rechts)gevolgen.

(832) [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

(833) [Rb. Nijvel \(10^e k.\) 25 oktober 2012](#), *Pli jur.* 2013, afl. 25, 7, noot C. JASSOGNE.

401. In een geding voor het hof van beroep te Antwerpen betwistte een vrouw ten slotte niet dat er sprake was van een leningsschuld ingevolge renteloze leningen toegekend door de ouders van haar ex-partner. Wel riep zij tevergeefs een exceptie van *verjaring* in. De verjaringstermijn begon immers pas te lopen vanaf het ogenblik van opeisbaarheid van deze leningen. Dit was, zoals destijds bedongen, het ogenblik van de relatiebreuk. De navolgende vorderingen waren tijdig ingesteld binnen de verjaringstermijn van tien jaar. Evenmin deed zich *in casu* de situatie van *rechtsverwerking* voor, aangezien er geen sprake was van onredelijk lang stilzitten, rechtsmisbruik of een kennelijk onredelijke uitoefening van (contractuele) rechten(834).

c. Zaakwaarneming

402. Een volgende mogelijke basis voor vergoeding is de zaakwaarneming (art. 1371-1375 BW). Hieronder wordt verstaan het vrijwillig, maar niet uit vrijgevigheid of uit eigenbelang, verrichten van een noodzakelijke of nuttige handeling ter behartiging van de belangen van een ander buiten elke specifieke wettelijke of contractuele verplichting om, met of zonder medeweten van die ander en waarvan men redelijkerwijze mag aannemen dat zij door de ander ook zou zijn verricht(835). De slaagkans van een vordering op deze rechtsgrond is in het kader van een samenwoningsrelatie eerder gering.

De familierechtbank te Luik (afdeling Luik) achtte de genoemde voorwaarden niet vervuld. *In casu* was niet aangetoond dat de bevoordeelde partner de teruggevorderde kosten niet zelf had kunnen dragen en dat er dus sprake was van een zeker nut of van een noodzaak. Daarnaast gebeurden de betalingen niet belangeloos, aangezien de betrokkene en diens kind het goed bewoonden(836).

Ook de vordering tot vergoeding van een vader tegen de gewezen feitelijk samenwonende partner van zijn dochter voor de werken die hij uitvoerde aan de woning die de gezinswoning moest worden, faalde op deze basis. Hij vorderde geen vergoeding voor de gedane uitgaven, doch enkel voor de geleverde arbeidsprestaties. Naar het oordeel van Gentse hof van beroep kon de betrokkene zich niet beroepen op de zaakwaarneming, volgens het hof per definitie een daad van welwillendheid, die in de regel geen aanleiding kan geven tot enige bezoldiging(837).

(834) [Antwerpen \(3^e k.\) 23 maart 2016](#), *RW* 2016-17, 588 = *T.Not.* 2017, 538, noot G. DEGEEST.

(835) Bv. [Gent \(11^e k.\) 6 november 2014](#), *T.Not.* 2015, 845 = *RTDF* 2016, 781 = *RW* 2016-17, 227.

(836) [Famrb. Luik \(afd. Luik\) 17 december 2014](#), *RTDF* 2015, 291.

(837) [Gent \(11^e k.\) 6 november 2014](#), *T.Not.* 2015, 845 = *RTDF* 2016, 781 = *RW* 2016-17, 227.

d. Natrekking en kostenleer

403. De partner die uitgaven heeft gedaan voor de woning van de andere partner en die hiervoor een vergoeding wenst te bekomen, kan zich verder trachten te beroepen op de natrekking (art. 555 BW) of de kostenleer (wanneer de werken niet meer van het geheel kunnen worden afgescheiden).

404. In de besproken periode bevestigde het Hof van Cassatie in een zaak tussen gewezen feitelijk samenwonenden de algemeen geldende opvatting dat de *natrekkingsleer* enkel van toepassing is op werken *sensu stricto* uitgevoerd aan een goed. Op de loutere arbeid van een derde of de inbreng van een derde in de afbetaling van een hypothecaire lening of in de financiering van een onroerend goed kan de leer geen toepassing vinden. De appelrechters die een vergoeding hadden toegekend, schendden artikel 555 BW(838). Ook het hof van beroep te Antwerpen bevestigde dat artikel 555 BW geen toepassing vindt op de loutere arbeid van een derde. De *natrekkingsleer* veronderstelt een eigendomsconflict tussen de eigenaar van het onroerend goed en de eigenaar van de materialen, aldus het hof. *In casu* was er van een dergelijk eigendomsconflict geen sprake. De man, die een vergoeding vorderde van de vrouw voor de werken die hij deed voor de oprichting van haar nieuwbouwwoning, was geen eigenaar van de opgeslorpte materialen. Deze werden aangekocht en gefinancierd door de vrouw. Daarnaast waren de door de man gepresteerde werken niet vatbaar voor individualisatie en gebeurlijke wegname, zoals is vereist voor een vergoeding op deze basis. Tot slot haalde het hof aan dat artikel 555 BW slechts is bedoeld voor de situatie waarbij de eigenaar van een onroerend goed, die er niet in het bezit van is, vaststelt dat een derde werken aan het goed heeft uitgevoerd. Dat maakt het artikel volgens het hof zinledig in een rechtsverhouding tussen feitelijk samenwonenden, waar de ene partner in de regel bouwt in opdracht en voor rekening van de andere partner-eigenaar van het onroerend goed, zo ook *in casu*(839).

Ook in een andere zaak voor het hof van beroep te Antwerpen werd een vordering tot vergoeding afgewezen omdat de (aannemings)werken niet meer individualiseerbaar waren en niet meer konden worden weggenomen. Het hof voegde er ook nog aan toe dat men voor gewone verbeteringen of herstellingen niet kan terugvallen op de natrekking(840).

405. Daarnaast zal een vordering op grond van de *kostenleer* vaak falen omdat deze is bedoeld voor de situatie waar de eigenaar zijn onroerend goed terugvordert van een derde die dat goed onder zich heeft.

(838) [Cass. 5 oktober 2012](#), C.11.0184.N, [jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?id-pdf=N-20121005-6](#) = *Arr.Cass.* 2012, 2117 = *Pas.* 2012, 1850 = *TGR-TWVR* 2013, 104 = *JLMB* 2014, 1222.

(839) [Antwerpen \(3^e k.\) 14 januari 2015](#), *T.Not.* 2015, 839 = *RTDF* 2016, 781.

(840) [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

In een casus voor het hof van beroep te Antwerpen sprak het volgens het hof voor zich dat de man niet kon worden gekwalificeerd als een derde die het onroerend goed van de vrouw onder zich had gehouden. Het hof stelde verder dat de kostenleer, die uitgaat van de hypothese dat er geen overleg of samenspraak is geweest tussen vergoedingsplichtige en -gerechtigde, in beginsel niet kan worden toegepast tussen feitelijk samenwonenden omdat de werken daar steeds in gezamenlijk overleg worden uitgevoerd, hetgeen *in casu* niet anders was(841).

e. Mede-eigendomsrecht

406. Artikel 577-2 §3 BW bevat de verplichting voor elke mede-eigenaar om bij te dragen in de lasten van de eigendom naar verhouding van zijn aandeel. Daarnaast moet krachtens artikel 577-2 §7 BW elke partner bijdragen in de nuttige uitgaven tot behoud en onderhoud, alsook in de kosten van beheer, de belastingen en andere lasten betreffende het onverdeeld goed. Hoewel rechtsleer aanneemt dat deze bepalingen een basis kunnen vormen voor vergoeding(842), oordeelde het hof van beroep te Antwerpen in de besproken periode dat zij niet de roeping hebben te fungeren als rechtsgrond voor een verbintenisrechtelijke aanspraak na relatiebreuk. *In casu* vorderde een vrouw een vergoeding vanwege de onverdeeldheid voor de sommen die zij betaalde met betrekking tot het onverdeeld onroerend goed van partijen(843). Het hof overwoog dat de door artikel 577-2 §3 en 7 BW beoogde lasten in essentie betrekking hebben op kosten voor onderhoud, behoud, beheer, belastingen en dergelijke tijdens het genot van de mede-eigendom. Aankoopkosten (m.i.v. fiscale heffingen zoals registratierechten) en de terugbetaling van een lening, aangegaan voor de aanschaf van het onverdeeld goed, vallen daar niet onder. Bovendien prevaleert de natuurlijke verbintenis tot bijdrage in de lasten van het samenleven (*infra* nr. 413). De vordering was dan ook ongegrond(844).

f. Indeplaatsstelling van rechtswege

407. Vervolgens werd voor het hof van beroep te Antwerpen ook een beroep gedaan op de indeplaatsstelling van rechtswege teneinde een vergoeding te bekomen in de context van feitelijke samenwoning. Op grond van artikel 1251, 3° BW vorderden geïntimeerden vanwege de gewezen feitelijk samenwonende partner van hun zoon de terugbetaling van de door

(841) [Antwerpen \(3° k.\) 14 januari 2015](#), *T.Not.* 2015, 839 = *RTDF* 2016, 781.

(842) Bv. S. EGGERMONT, "De afwikkeling van de samenwoningsrelatie" in P. Senaeve, F. Swennen en G. Verschelden (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie* (Antwerpen-Cambridge: Intersentia 2012), 304 nr. 464.

(843) Aktekosten aankoop, aflossingen hypothecaire lening en diverse betalingen (o.a. onroerende voorheffing en facturen voor de voordeur, de boiler en het afkoppelen van de riolering).

(844) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285.

hen voldane aflossingen van een hypothecair krediet. Het hof oordeelde evenwel dat geïntimeerden niet met, noch voor appellante en hun zoon tot betaling van de hypothecaire schuld waren gehouden, terwijl de toepassing van deze vorm van subrogatie dat vereist. Dat geen bedoeling zou hebben bestaan om appellante te bevoordelen, kon evenmin rechtsgrond tot subrogatie opleveren. Het incidenteel hoger beroep was ongegrond(845).

g. Borgtocht

408. Ook de borgtocht werd in de besproken periode zonder resultaat ingeroepen als rechtsgrond voor terugbetaling. Een handelsvennootschap met de man als afgevaardigde bestuurder vorderde op grond van artikel 1216 BW de kosten terug voor de handlichting van de hypotheek die zij stelde met betrekking tot een haar toebehorend onroerend goed tot zekerheid van een krediet aangegaan door de feitelijk samenwonenden met betrekking tot de gezinswoning. Het hof van beroep te Antwerpen oordeelde dat de vennootschap enkel te beschouwen was als zakelijke borg, die *propter rem* was gehouden. Zij kon in geval van wanprestatie niet persoonlijk worden aangesproken voor de schuld van de hoofdschuldenaar; enkel het met een zakelijke zekerheid bezwaarde goed kon worden uitgewonnen. Daarnaast veronderstelt het bestaan van een verhaalsrecht in hoofde van de zakelijke borg dat deze zou zijn uitgewonnen, *quod non*(846).

h. Verrijking zonder oorzaak

1) Toepassingsvoorwaarden

409. De rechtsfiguur die in de praktijk het vaakst wordt ingeroepen, is de verrijking zonder oorzaak (of ongerechtvaardigde verrijking). Indien een persoon zich verrijkt ten koste van een ander, zonder dat daarvoor een rechtvaardiging bestaat, beschikt de verarmde over een *actio de in rem verso*: een rechtsvordering om de teruggave te eisen van hetgeen ongerechtvaardigd uit zijn vermogen is verdwenen. Wil een dergelijke vordering slagen, dan moet de eiser een verarming van zijn vermogen, een verrijking van het vermogen van de verweerder, een causaal verband tussen beide, een gebrek aan oorzaak voor de vermogensverschuiving en het subsidiaire karakter van de vordering aantonen(847). Dit kan met alle middelen van recht.

(845) [Antwerpen \(3^e k.\) 23 maart 2016](#), *RW* 2016-17, 588 = *T.Not.* 2017, 538, noot G. DEGEEST.

(846) [Antwerpen \(3e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER; [Antwerpen \(3e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

(847) Zie bv. B. DE CONINCK, "A titre subsidiaire, l'enrichissement sans cause..." in P. Wéry (ed.), *La théorie générale des obligations. Suite* (Luik: Formation Permanente CUP 2002), 57-86 nrs. 3-42.

a) Verrijking in causaal verband met verarming

410. De eerste drie toepassingsvoorwaarden impliceren dat het vermogen van de ene partner moet zijn verrijkt ten koste van een verarming van het vermogen van de andere partner. Een verrijking wordt aangezien als elk in geld waardeerbaar voordeel; een verarming als elk in geld waardeerbaar nadeel(848).

Opdat de verarming zou worden aanvaard, dient bijvoorbeeld te worden aangetoond dat de partner-niet-eigenaar die werken aan het onroerend goed van de partner-eigenaar heeft uitgevoerd, deze daadwerkelijk met eigen middelen heeft gefinancierd(849). Het gegeven dat de betrokkene nog drie maanden kosteloos in het pand heeft kunnen verblijven, had daarop in een geding voor het hof van beroep te Brussel geen invloed(850). Ook het kosteloos en zonder eigen voordeel verrichten van arbeidsprestaties maakte volgens het Gentse hof van beroep bijvoorbeeld een verarming van het vermogen van de betrokkene uit(851).

In een zaak waarbij de man voor meer dan 85.000 euro aannemingswerken had gefinancierd voor de verbouwing van de woning van de vrouw en voor meer dan 8.000 euro inrichtingskosten had betaald, oordeelde het hof van beroep te Antwerpen evenwel dat van een verarming van de man geen sprake was. Evenmin werd volgens het hof een verrijking bewezen, omdat niet werd aangetoond (of zelfs maar voorgehouden) dat het onroerend goed een meerwaarde had verkregen(852).

b) Gebrek aan oorzaak

411. De voorwaarde dat een geldige juridische oorzaak voor de vermogensverschuiving moet ontbreken, vormt de grootste hinderpaal voor de verrijkingsvordering. Algemeen beschouwd, kan een oorzaak bestaan uit een wettelijke, contractuele of natuurlijke verbintenis of zelfs de eigen wil van de verarmde(853).

(848) Zie bv. J. LAMBRECHTS en A. MARISSSENS, “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, (4) 15 nrs. 33-34.

(849) Bv. [Gent \(11^e k.\) 5 maart 2015](#), *TBO* 2015, 148 = *T.Not.* 2015, 833 = *RTDF* 2016, 782 = *RW* 2016-17, 1148, noot = *TBBR* 2016, 96, noot F. DEGUEL.

(850) [Brussel \(7^e k.\) 3 mei 2013](#), *RTDF* 2013, 1019.

(851) [Gent \(11^e k.\) 6 november 2014](#), *T.Not.* 2015, 845 = *RTDF* 2016, 781 = *RW* 2016-17, 227.

(852) [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

(853) Zie bv. J. BAECK, “Over het ongerechtvaardigd karakter van een ongerechtvaardigde verrijking” in W. Van Biervliet (ed.), *Algemeen verbintenissenrecht* (Gent: Larcier 2016), 96-109 nrs. 7-25.

De meerderheidsstrekking in de rechtspraak is m.i. terecht(854) van oordeel dat het louter bestaan van een (*affectieve*) *samenlevingsrelatie* tussen de verrijkte en de verarmde de toepassing van de leer van de verrijking zonder oorzaak niet *a priori* kan uitsluiten(855). Anders beslissen zou betekenen dat de verrijkingsvordering systematisch zou worden afgewezen in een affectieve context én dat de samenwoning *animus donandi* doet vermoeden, *quod non*(856). Ook het Hof van Cassatie onderschreef deze opvatting in de besproken periode(857). Slechts een kleine minderheid oordeelde dat een affectieve relatie en de noodzaak om het gewilde samenleven te bestendigen(858), respectievelijk een project van gemeenschappelijk leven(859) op zich voldoende zijn om de toepassing van de verrijking zonder oorzaak uit te sluiten.

412. Dat de *wil van de verarmde* een geldige oorzaak kan uitmaken, vloeit voort uit rechtspraak van het Hof van Cassatie(860). In de besproken periode verduidelijkte het Hof dat het rechtvaardigende karakter van de wil niet zozeer betrekking heeft op het vrijwillige karakter van de verarmende gedraging, maar op de intentie om de verrijking definitief en zonder tegenprestatie aan de ander te laten toekomen. Ter rechtvaardiging van de vermogensverschuiving volstaat een loutere verwijzing naar de wil van de verarmde dan ook niet. Via een concrete beoordeling moet worden aangetoond dat deze handelde met het oogmerk om een blijvende (en geen tijdelijke) vermogensverschuiving tot stand te brengen(861).

In een zaak voor het hof van beroep te Gent werd expliciet geoordeeld dat een definitieve wil om aan recuperatie te verzaken, ontbrak(862). In rechtspraak van het hof van beroep te Antwerpen werd echter zonder meer overwogen

(854) In dezelfde zin: bv. U. CERULUS, “Samenwoningsvermogensrecht” in W. Pintens en C. Declerck (eds.), *Patrimonium 2015* (Brugge: die Keure 2015), 41 nr. 59; C. DECLERCK en V. ALLAERTS, “Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners - Ontwikkelingen 2011-2013” in P. Senaev, I. Boone, C. Declerck en J. Du Mongh (eds.), *Personen- en familierecht* (Brugge: die Keure 2014), 73 nr. 17.

(855) [Gent 9 juni 2016](#), *T.Not.* 2016, 750; [Gent \(11^e k.\) 4 februari 2016](#), *T.Not.* 2016, 295; [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386; [Gent \(11^e k.\) 5 maart 2015](#), *TBO* 2015, 148 = *T.Not.* 2015, 833 = *RTDF* 2016, 782 = *RW* 2016-17, 1148, noot = *TBBR* 2016, 96, noot F. DEGUEL; [Gent \(11^e k.\) 6 november 2014](#), *T.Not.* 2015, 845 = *RTDF* 2016, 781 = *RW* 2016-17, 227; [Brussel \(7^e k.\) 19 april 2012](#), *RTDF* 2013, 148; [Rb. Bergen \(2^e k.\) 24 maart 2014](#), *RTDF* 2015, 288.

(856) [Brussel \(7^e k.\) 3 mei 2013](#), *RTDF* 2013, 1019.

(857) [Cass. 22 januari 2016](#), C.14.0492.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20160122-2 = *JLMB* 2017, 306.

(858) [Gent \(11^e k.\) 12 februari 2015](#), *T.Not.* 2015, 851 = *RABG* 2016, 326 = *RTDF* 2016, 781.

(859) [Rb. Brussel \(9^e k.\) 4 mei 2012](#), *JT* 2012, 796 = *RNB* 2012, 630.

(860) Bv. [Cass. 19 januari 2009](#), C.07.0575.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20090119-1 = *Arr.Cass.* 2009, 176, concl. R. MORTIER = *RCJB* 2012, 69, noot J. ROMAIN = *RW* 2009-10, 1084, noot E. NORDIN.

(861) [Cass. 23 oktober 2014](#), C.14.0207.F, *Arr.Cass.* 2014, 2330, concl. T. WERQUIN = *Pas.* 2014, 2328 = *JLMB* 2016, 834 = *RW* 2016-17, 225 = *TBBR* 2015, 559, noot J. LAMBRECHTS.

(862) [Gent 4 februari 2016](#), *T.Not.* 2016, 295.

dat de verarmde handelde uit vrije wil(863) of werd meer algemeen nagegaan of de verarmde niet speculeerde om een aleatoir resultaat te bereiken of handelde uit eigenbelang. Zo wees het hof de verrijkingsvordering in verschillende arresten af omdat de verarmde de vermogensverschuiving vrijwillig tot stand bracht en *niet belangeloos handelde*, aangezien deze de (gezins)woning waarin gelden werden geïnvesteerd tijdens de relatie kon bewonen(864). In andere zaken erkende de betrokkene zijn partner te helpen met haar huis (waar partijen nooit in samenwoonden) in ruil voor haar hulp en financiële steun(865) of werden de betalingen door de ouders van een gewezen feitelijk samenwonende gedaan met de bedoeling te vermijden dat het onroerend goed waar hun zoon na de relatiebreuk alleen verbleef, zou worden uitgewonnen door de hypothecaire schuldeiser(866). In één bepaald geding werd zelfs geoordeeld dat de verarmde niet zonder belang handelde aangezien hij jarenlang een bestendig partnerschap had met de vrouw “*en met haar trouwens ook samenwoonde*”(867). Mijns inziens is het alleszins te voorbarig om te veronderstellen dat van zodra er ook een (reëel) voordeel bestaat voor de verarmde, deze voor de totaliteit van zijn investeringen een blijvende vermogensverschuiving zonder tegenprestatie beoogde(868). Diens concrete wil moet steeds zorgvuldig worden nagegaan.

Het Antwerpse hof van beroep benadrukte verder in verschillende arresten dat de verarmde het *risico diende in te calculeren* dat met een feitelijke samenwoning – waar wettelijke vergoedingsregels ontbreken – gepaard gaat. Indien hij dit risico niet wilde nemen, diende hij zich ofwel te onthouden van de betalingen, ofwel afspraken vast te leggen in een akte(869). Sociologisch onderzoek heeft aangetoond dat bij samenwonende partners vaak afdoende juridische kennis ontbreekt, wat leidt tot verkeerde vooronderstellingen en de overtuiging dat er weinig risico's zijn verbonden aan het behoud van de feitelijke toestand(870).

Ook een *vrijgevigheid* ten aanzien van de partner kan een oorzaak uitmaken die de verrijkingsvordering doet falen. Het hof van beroep te Gent oordeelde in dit verband terecht dat een vrijgevigheid van een vader ten aanzien van

(863) [Antwerpen \(3^e k.\) 21 januari 2015](#), *RW* 2016-17, 953.

(864) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285; [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER; [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386.

(865) [Antwerpen \(3^e k.\) 14 januari 2015](#), *T.Not.* 2015, 839 = *RTDF* 2016, 781.

(866) [Antwerpen \(3^e k.\) 23 maart 2016](#), *RW* 2016-17, 588 = *T.Not.* 2017, 538, noot G. DEGEEST.

(867) [Antwerpen \(3^e k.\) 21 januari 2015](#), *RW* 2016-17, 953.

(868) In dezelfde zin: [Gent 4 februari 2016](#), *T.Not.* 2016, 295; J. BAECK, “Over het onge-rechtvaardigd karakter van een ongerechtvaardigde verrijking” in W. Van Biervliet (ed.), *Algemeen verbintenissenrecht* (Gent: Larcier 2016), 107 nr. 24.

(869) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285; [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER; [Antwerpen \(3e k.\) 21 januari 2015](#), *RW* 2016-17, 953; [Antwerpen \(3e k.\) 14 januari 2015](#), *T.Not.* 2015, 839 = *RTDF* 2016, 781.

(870) V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013* (Brussel: Larcier 2013), 90-97.

zijn dochter niet noodzakelijk ook een vrijgevigheid ten aanzien van de gewezen feitelijk samenwonende partner van zijn dochter impliceerde. De verrijkingsvordering slaagde bij gebrek aan oorzaak(871).

In een geding voor de rechtbank van eerste aanleg te Bergen werd geoordeeld dat de omvang van het geïnvesteerde bedrag impliceerde dat bezwaarlijk kon worden voorgehouden dat de verarmde handelde uit vrijgevigheid. Evenmin kon worden verdedigd dat zij handelde uit eigenbelang, aangezien zij *in casu* de totaliteit van haar spaargeld (meer dan 80.000 euro) had geïnvesteerd in het eigen onroerend goed van haar partner(872).

413. Ter rechtvaardiging van de vermogensverschuiving werd tevens veelvuldig een *natuurlijke verbintenis tot bijdrage in de lasten* van het samenwonen aangehaald. Hoewel een wettelijke bijdrageplicht voor feitelijk samenwonenden ontbreekt (*cf.* art. 221 en 1477 §3 BW voor gehuwden, resp. wettelijk samenwonenden), zou het aangaan van een relatie of het stichten van een gezin de morele plicht om bij te dragen in de noden van het dagelijks leven die voortvloeien uit de feitelijke samenleving genereren. De uitgaven die tijdens de feitelijke samenwoning vrijwillig zijn gedaan ten behoeve van het samenwonen, gelden dan als uitvoering van een natuurlijke verbintenis, zodat latere vergoedingsaanspraken uitgesloten zijn (art. 1235 lid 2 BW)(873). Een dergelijke natuurlijke verbintenis geldt uiteraard enkel tussen de feitelijk samenwonenden onderling. Zij kan de verrijkingsvordering, ingesteld door een ouder tegen de gewezen feitelijk samenwonende partner van zijn kind, niet belemmeren(874).

Mede gelet op de verplichting tot concrete beoordeling opgelegd door het Hof van Cassatie (zie *supra*), lijkt het eenvoudig inroepen van een natuurlijke verbintenis tot bijdrage in de lasten, zonder de effectieve beleving en de organisatie van partijen na te gaan, onvoldoende(875).

Ten eerste rijst de vraag in welke verhouding de partners deze bijdrage (moeten) leveren. Meerdere hoven van beroep erkenden (zelfs *quasi* automatisch) het bestaan van een natuurlijke verbintenis tot *evenredige* bijdrage in de lasten tussen feitelijk samenwonenden en hanteerden deze als oorzaak om de verrijking zonder oorzaak af te wijzen(876). Dit gebeurde steeds op basis van een veronderstelde solidariteitsgedachte, wat nochtans opmerkelijk is, daar de wet een dergelijke solidariteit totaal ignoreert. In lagere rechtspraak werd, teneinde de (dis)proportionaliteit van de bijdrage

(871) [Gent \(11^e k.\) 6 november 2014](#), *T.Not.* 2015, 845 = *RTDF* 2016, 781 = *RW* 2016-17, 227.

(872) [Rb. Bergen \(2^e k.\) 24 maart 2014](#), *RTDF* 2015, 288.

(873) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285; [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER; [Antwerpen \(3^e k.\) 21 januari 2015](#), *RW* 2016-17, 953. *Cf.* tevens [Luik 17 februari 2015](#), *JLMB* 2016, 9.

(874) [Gent \(11^e k.\) 6 november 2014](#), *T.Not.* 2015, 845 = *RTDF* 2016, 781 = *RW* 2016-17, 227.

(875) *Cf.* tevens F. DEGUEL, "L'enrichissement sans cause et les relations affectives devant les cours d'appel", *TBBR* 2016, (102) 108, nr. 12.

(876) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285; [Antwerpen \(3^e k.\) 6 mei 2015](#), *RW* 2016-17, 386; [Luik 17 februari 2015](#), *JLMB* 2016, 9; [Gent \(11^e k.\) 12 februari 2015](#), *T.Not.* 2015, 851 = *RABG* 2016, 326 = *RTDF* 2016, 781; [Brussel 27 mei 2014](#), *T.Not.* 2014, 603.

te bepalen, verwezen naar de inkomsten en bekwaamheden van partijen, de duur van en de taakverdeling binnen de samenleving en een eventuele compensatie door economische of materiële voordelen(877).

In sommige arresten van het Antwerpse hof van beroep werd de verhouding waarin partners moeten bijdragen niet verduidelijkt, maar werd enkel gesteld dat een eventuele ongelijkheid in de bijdragen niet noodzakelijk wijst op een overschrijding van voornoemde plicht(878). Zo vorderde een verarmde (slechts) de helft terug van de gedane uitgaven (in totaal 114.339,41 euro), wat erop wees dat deze het bestaan van een natuurlijke verbintenis erkende, doch niet met de (niet verduidelijkte) draagwijdte die het hof eraan verbond(879). Een overschrijding van de bijdrageplicht leek *in casu* nochtans niet ondenkbaar, gelet op de omvang van de vermogensverschuiving. Het duiden van de respectieve mogelijkheden en bijdragen van beide partners is evenwel, zoals dit arrest aantoonde, van cruciaal belang om dit te kunnen beoordelen.

Ten belope van de overschrijding van de plicht, is teruggave op grond van verrijking zonder oorzaak immers wel mogelijk. Zo oordeelde het hof van beroep te Gent dat de investeringen, gedaan door een vrouw in het raam van de verbouwingswerken aan de woning van haar partner, de normale lasten van de samenwoning overschreden. Er werd niet aangetoond dat zij, los van deze investeringen, haar natuurlijke bijdrageplicht niet had vervuld. Evenmin werd aangetoond dat de bijdragen van de man de normale lasten van de samenwoning overschreden; er hadden geen omgekeerde geldelijke of andere transacties plaatsgevonden(880). Ook het hof van beroep te Brussel oordeelde dat de overdracht door de ex-echtgenoot van de ene partner na de echtscheiding door onderlinge toestemming van een aanzienlijke som geld op rekening van de andere partner, niet gebeurde in uitvoering van een natuurlijke verbintenis tussen de feitelijk samenwonenden. Het betrof immers spaargelden die de gescheiden partner tijdens het huwelijk had opgebouwd. Bovendien stortten de feitelijk samenwonenden beiden maandelijks reeds meer dan 3.000 euro op een rekening teneinde de huishoudelijke lasten te dekken(881).

Daarnaast rijst de vraag of niet werd bijgedragen in lasten waarvoor de natuurlijke bijdrageplicht niet geldt, zodat vergoeding voor dit surplus op grond van de verrijking van oorzaak mogelijk wordt. Waar het hof van beroep te Gent verwijst naar dagdagelijkse en periodieke kosten(882), treft

(877) [Famrb. Luik \(afd. Luik\) 17 december 2014](#), *RTDF* 2015, 291; [Rb. Nijvel \(10^e k.\) 25 oktober 2012](#), *Pli jur.* 2013, afl. 25, 7, noot C. JASSOGNE.

(878) [Antwerpen \(3^e k.\) 21 januari 2015](#), *RW* 2016-17, 953.

(879) [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER. Cf. tevens [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285.

(880) [Gent \(11^e k.\) 5 maart 2015](#), *TBO* 2015, 148 = *T.Not.* 2015, 833 = *RTDF* 2016, 782 = *RW* 2016-17, 1148, noot = *TBBR* 2016, 96, noot F. DEGUEL.

(881) [Brussel \(7^e k.\) 19 april 2012](#), *RTDF* 2013, 148.

(882) [Gent \(11^e k.\) 5 maart 2015](#), *TBO* 2015, 148 = *T.Not.* 2015, 833 = *RTDF* 2016, 782 = *RW* 2016-17, 1148, noot = *TBBR* 2016, 96, noot F. DEGUEL; [Gent \(11^e k.\) 12 februari 2015](#), *T.Not.* 2015, 851 = *RABG* 2016, 326 = *RTDF* 2016, 781.

de natuurlijke verbintenis volgens het Antwerpse hof van beroep niet enkel de behoeften van het dagelijks leven, maar ook de ruimere lasten die de feitelijke gezinssituatie genereert, zoals de gezamenlijke huisvesting(883). De rechtbank van eerste aanleg te Bergen kende alleszins een vergoeding toe aan een vrouw die meer dan 80.000 euro eigen spaargelden in de woning van haar toenmalige partner had geïnvesteerd, daar het niet ging om klas-sieke uitgaven tot onderhoud van de woning, maar om een investering van eigen kapitaal in andermans eigen goed(884). Tot slot oordeelde het hof van beroep te Luik dat indien er na het einde van de feitelijke samenwoning nog een gezamenlijke schuld blijft bestaan, de betaling daarvan niet langer kan worden beschouwd als een bijdrage in de lasten van het samenleven. Van een samenleving is op dat ogenblik immers geen sprake meer(885).

c) Subsidiariteit

414. De verrijking zonder oorzaak is een *ultimum remedium*: zij kan geen toepassing vinden indien de verarmde nog over een andere rechtsvordering beschikt om de vermogensverschuiving ongedaan te maken of indien deze vordering door zijn eigen nalatigheid is tenietgegaan(886).

In dit verband bracht het hof van beroep te Antwerpen in meerdere arresten in herinnering dat men geen beroep kan doen op de verrijkingsvordering om de gevolgen van zijn eigen vergetelheid of nalatigheid te herstellen. Het criterium is niet of de verarmde over een alternatief en effectief middel beschikt, maar of hij hierover kon beschikken. Om die reden rijst volgens het hof zelfs de vraag of de verrijkingsvordering wel kan worden ingesteld tussen (gewezen) feitelijk samenwonenden. Door te stellen “*iedereen is voogd over zijn eigen belangen*”, legde het hof de nadruk op de verantwoordelijkheid van de verarmde (cf. het adagium *Ius vigilantibus*). Men zou bezwaarlijk van de rechter kunnen verwachten om te remediëren aan de keuze (of nalatigheid) om niet in een terugbetalingsregeling te voorzien(887). Mijns inziens dient de rechtspraak zich evenwel te hoeden voor een al te abstracte invulling van het subsidiariteitsvereiste.

415. Hoewel wordt aangenomen dat de voorwaarde van subsidiariteit niet verhindert dat men zich voor het bekomen van een vergoeding in eerste

(883) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285.

(884) [Rb. Bergen \(2^e k.\) 24 maart 2014](#), *RTDF* 2015, 288.

(885) [Luik 17 februari 2015](#), *JLMB* 2016, 9. Het betrof *in casu* een autolening die partijen tijdens de feitelijke samenwoning samen waren aangegaan.

(886) [Cass. 25 maart 1994](#), *RW* 1996-97, 45; J. LAMBRECHTS, “Oorzaak en subsidiariteit: over de concrete invulling van de juridische toepassingsvoorwaarden van de vordering uit ongerechtvaardigde verrijking”, *TBBR* 2014, (388) 393 nr. 6. Voor toepassingen, zie [Luik 17 februari 2015](#), *JLMB* 2016, 9; [Luik 11 december 2014](#), *JLMB* 2016, 4.

(887) [Antwerpen 15 maart 2016](#), *T.Not.* 2016, 285; [Antwerpen \(3^e k.\) 20 mei 2015](#), *RABG* 2015, 1106 = *RTDF* 2016, 219 = *RW* 2017-18, 63, noot L. DE SCHRIJVER; [Antwerpen \(3^e k.\) 21 januari 2015](#), *RW* 2016-17, 953.

instantie op andere grondslagen beroept(888), bevestigde het Hof van Cassatie tot slot dat men erover moet waken om hierdoor geen (niet bewezen) oorzaak te verbinden aan de vermogensverschuiving. *In casu* bracht eiseres zelf een oorzaak aan voor haar verarming door voor te houden dat er tussen haar en verweerster een leningsovereenkomst bestond. Dat zij er niet in slaagde om het bestaan van die leningsovereenkomst te bewijzen, was niet van zodanige aard om de oorzaak te doen verdwijnen(889). Deze redenering verdient naar mijn mening geen bijval.

2) Begroting

416. De vraag rijst hoe een vergoeding, toegekend op basis van de verrijking zonder oorzaak, moet worden begroot. In de besproken periode oordeelde het Hof van Cassatie dat deze een *waardeschuld* betreft. Het in artikel 1895 BW bedoelde nominalisme is er bijgevolg niet op van toepassing(890). Het hof van beroep te Luik sprak zich onder verwijzing naar dit arrest uit over een vordering tot herwaardering van een vergoeding op grond van verrijking zonder oorzaak. *In casu* leende de man 60.000 euro aan zijn partner, die deze gelden investeerde in een eigen onroerend goed. Daarvan diende nog 2.218,14 euro te worden terugbetaald. De woning in kwestie werd na de relatiebreuk met een belangrijke meerwaarde verkocht voor 270.000 euro; de verrijking zonder oorzaak stond volgens het hof vast. Er werd een herwaardering van de schuldvordering gevorderd ten belope van de meerwaarde die het onroerend goed had verkregen. Voor het vaststellen van de vergoeding bepaalde het hof de verhouding tussen het bedrag van de investering (60.000 euro) en de reële kost van de woning waarin werd geïnvesteerd (197.969,71 euro). Deze verhouding (30,31 %) werd toegepast op de gerealiseerde meerwaarde na verkoop van de woning (270.000 euro - 197.969,71 euro = 72.030,29 euro). De vergoeding bedroeg bijgevolg 21.832,38 euro, meer vergoedende interesten aan de wettelijke interestvoet vanaf de authentieke akte houdende verkoop van de woning. Daarnaast moest ook de openstaande leningschuld van 2.218,14 euro (een geldschuld) nog worden terugbetaald, verhoogd met moratoire interesten aan de wettelijke interestvoet vanaf de ingebrekestelling of dagvaarding(891). Eveneens in navolging van voormeld cassatiearrest, was het hof van beroep te Gent van oordeel dat het bedrag van de beoogde recuperatie *in casu*

(888) Bv. B. VAN DEN BERGH, “Het subsidiaire karakter van de verrijking zonder oorzaak bekeken vanuit procesrechtelijke bril: de contouren verijnd?” (noot onder Cass. 5 september 2013), *RW* 2015-16, (941) 944 nr. 6.

(889) [Cass. 5 juni 2015](#), C.14.0354.N, jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20150605-1 = *Arr.Cass.* 2015, 1507 = *Pas.* 2015, 1496 = *RW* 2016-17, 225.

(890) [Cass. 27 september 2012](#), C.11.0159.F, jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20120927-1 = *Pas.* 2012, 1746, concl. A. HENKES = *Act.dr.fam.* 2013, 46, noot D. PIGNOLET = *JT* 2012, 763, noot Y.-H. LELEU = *RTDF* 2013, 512 en 514, noot M. VAN MOLLE = *T.Fam.* 2013, 177, noot C. DECLERCK (m.b.t. gehuwden onder een stelsel van scheiding van goederen).

(891) [Luik 11 december 2014](#), *JLMB* 2016, 4.

op geactualiseerde wijze moest worden begroot – en dus niet volgens het nominale bedrag ten tijde van de vermogensverschuiving – derwijze dat de meer- of minwaarde van het goed waarin werd geïnvesteerd mee in rekening moest worden gebracht(892).

417. Niettemin kende datzelfde Gentse hof eerder in een andere zaak, waarin vaststond dat de betrokkene facturen ten belope van 15.135,10 euro betaalde en dit bedrag ook werd teruggevorderd(893), (slechts) een vergoeding *ex aequo et bono* van 10.000 euro toe, vermeerderd met gerechtelijke verwijlinteressen aan de wettelijke interestvoet(894).

§3. OVEREENKOMSTEN TUSSEN (GEWEZEN) FEITELIJK SAMENWONENDEN

418. Feitelijk samenwonenden hebben de mogelijkheid om hun vermogensrechtelijke verhouding te regelen in een (samenlevings- of andere) overeenkomst. De wilsautonomie (art. 1134 BW) vormt de regel, voor zover de bedingen van de overeenkomst geen regels van openbare orde of van dwingend recht overtreden.

419. Ook een *dading*, aangegaan na het einde van de feitelijke samenwoning om de vermogensrechtelijke afwikkeling te regelen, is rechtsgeldig(895).

In een zaak die werd voorgelegd aan het Hof van Cassatie, hadden eiser en verweerster tijdens hun samenleving samen een woning gekocht. Eerstgenoemde verwierf het vruchtgebruik, laatstgenoemde de blote eigendom. Na de beëindiging van de feitelijke samenwoning, stond de vruchtgebruiker bij wijze van *dading* toe dat de blote eigenaar het goed kosteloos en voor onbepaalde duur mocht betrekken en er om het even welke andere persoon naar wens mocht toelaten. Waar het bestreden vonnis de overeenkomst als een contract *sui generis* omschreef en bruiklening uitsloot, verantwoordde het zijn beslissing niet naar recht. Het enkele feit dat de overeenkomst geen termijn bepaalde, belette niet dat de ontvanger gehouden was de zaak terug te geven. De overeenkomst diende als een bruiklening te worden beschouwd (art. 1875 BW)(896).

Daarnaast kan worden gewezen op een zaak waarin het hof van beroep te Bergen zich moest buigen over de gedwongen uitvoering van een

(892) [Gent \(11^e k.\) 4 februari 2016](#), *T.Not.* 2016, 295. Zie tevens L. DE SCHRIJVER, *Wettelijke samenwoning in Bibliotheek Burgerlijk Recht en Procesrecht* (Gent: Larcier 2017), 106-107 nr. 168.

(893) In hoofddorde meer de *pro rata* waardevermeerdering van het goed, ondergeschikt zonder een dergelijke waardevermeerdering. De veroordeling tot een vergoeding *ex aequo et bono* werd nog meer ondergeschikt gevorderd.

(894) [Gent \(11de k.\) 5 maart 2015](#), *TBO* 2015, 148 = *T.Not.* 2015, 833 = *RTDF* 2016, 782 = *RW* 2016-17, 1148, noot = *TBBR* 2016, 96, noot F. DEGUEL.

(895) Zie bv. J. LAMBRECHTS en A. MARISSSENS, “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, (4) 25 nr. 57.

(896) [Cass. 10 september 2012](#), C.10.0636.F, *Arr.Cass.* 2012, 1906 = *Pas.* 2012, 1631 = *TBH* 2013, 49 = *JLMB* 2013, 376 = *RW* 2013-14, 1026 = *T.Not.* 2014, 296.

overeenkomst die de vermogensrechtelijke gevolgen van de beëindiging van de feitelijke samenwoning regelde. Een clause stipuleerde het volgende: “*Le présent règlement transactionnel remplit chacune des parties de ses droits et ces dernières estiment n’avoir plus aucune revendication à formuler de quelque nature que ce soit.*” Doordat de ene partij de andere evenwel dagvaardde in uitoonverdeelddheidtredeing en zich niet verzette tegen de geformuleerde tegenvorderingen, oordeelde het hof dat deze impliciet, maar op vaststaande wijze afstand had gedaan van de mogelijkheid om zich op de eerder gesloten overeenkomst te beroepen(897).

420. Uiteraard mag de toestemming van partijen bij het aangaan van een overeenkomst niet zijn aangetast door een *wilsgebrek*. Wie het bestaan van een wilsgebrek aanvoert, moet dat ook bewijzen (art. 870 Ger.W. en art. 1315 BW). In een zaak voor het hof van beroep te Luik, beweerde een vrouw dat een overeenkomst met haar ex-partner tot stand was gekomen op basis van een gebrekkige wil ingevolge geweld. Hoewel zij kon aantonen dat de man op de dag van de overeenkomst in haar kantoor was verschenen, werd niet aangetoond dat dit de vrouw deed vrezen voor een aanzienlijk kwaad dat op haar toestemming woog en dat de verbintenis om hem 15.000 euro te betalen bijgevolg met geweld zou zijn afgedwongen(898).

421. Voorts sprak het Hof van Cassatie zich in de besproken periode uit over het *beding van aanwas* in de context van een feitelijke samenwoning. *In casu* kochten partijen hun woning aan in onverdeeldheid met een beding van aanwas voor het vruchtgebruik op de onverdeelde helft van de overledene, op voorwaarde van blijvend samenwonen tot het overlijden. De dochter van de overleden partner wierp de nietigheid of niet-tegenwerpelijheid van dit beding op. Het Hof van Cassatie overwoog dat een overeenkomst waarbij partijen goederen of rechten verwerven onder het beding dat de langstlevende eigenaar of houder wordt van het geheel der goederen of rechten, geen eventuele rechten tot voorwerp heeft en bijgevolg niet onder het verbod van artikel 1130 lid 2 BW valt. Dit is volgens het Hof evenmin het geval wanneer een dergelijk beding van aanwas een vervalbeding of een ontbindende voorwaarde bevat voor het geval dat aan de samenwoning van partijen een einde komt. Tijdens de duur van de samenwoning zijn partijen immers definitief verbonden. De loutere omstandigheid dat het beding een potestatief element bevat, maakt het niet tot een verboden erfovereenkomst. Voormelde bedingen zijn te aanzien als ontbindende voorwaarden en vallen evenmin onder het verbod bedoeld in artikel 1174 BW. De appelrechters verantwoordden hun beslissing(899) naar recht; het cassatieberoep werd verworpen(900).

(897) [Bergen 29 juni 2012](#), *JLMB* 2013, 415.

(898) [Luik 23 april 2013](#), *RTDF* 2014, 95.

(899) *Cf.* [Antwerpen 30 juni 2015](#), *T.Not.* 2016, 364.

(900) [Cass. 21 oktober 2016](#), C.15.0457.N, *T.Not.* 2017, 49, noot V. SAGAERT.

Ook wanneer partijen een tijdsbeperking met mogelijkheid tot verlenging verbonden aan het beding van aanwas, was er volgens het hof van beroep te Brussel geen sprake van een verboden erfovereenkomst. Partijen hadden zich nog steeds definitief verbonden met betrekking tot een actueel recht(901).

422. Voor de rechtspraak in verband met *conventionele onverdeelldheden* wordt verwezen naar Afdeling D, §1.

AFDELING C. SAMENWONENDEN EN HUUR

423. De vrederechter te Herzele bevestigde in de besproken periode terecht dat wanneer feitelijk samenwonenden samen een huurcontract sluiten, er sprake is van contractuele medehuur waarop artikel 215 §2 BW niet van toepassing is. In het gemene huurrecht en in de Woninghuurwet is de *opzegging* vormvrij, zodat de kennisgeving van de wil tot beëindiging van de overeenkomst zowel uitdrukkelijk als stilzwijgend kan geschieden. Een gebeurlijke contractueel voorgeschreven opzeggingsvorm kan worden vervangen door een vorm die meer garanties biedt op het vlak van ontvangst door de wederpartij en het bewijs. Daarnaast moet, wanneer bij medehuur opzegging wordt gegeven door één huurder, deze uitgaan van alle huurders of van een gemeenschappelijke lasthebber. Een door de huurders gegeven mandaat kan ook mondeling zijn en blijken uit de gegevens van de zaak. Hoewel de opzegging *in casu* enkel uitging van de ene partner-medehuurder, was het duidelijk dat hij niet enkel voor zichzelf opzegde. Dit bleek uit de bewoordingen van de opzeg: “*hierbij wensen wij de huurovereenkomst ... op te zeggen*” en “*naar aanleiding van deze beëindiging zullen wij ... contact met u opnemen om u de sleutels te overhandigen*”. Bovendien had de medehuurster de opzegging nooit betwist en had zij samen met de man het pand verlaten. De vrederechter oordeelde dan ook terecht dat het de bedoeling was om ook namens de feitelijk samenwonende medehuurster op te zeggen. De woninghuurovereenkomst werd rechtsgeldig beëindigd(902).

424. De vrederechter te Tongeren-Voeren (afdeling Tongeren) oordeelde daarnaast dat feitelijk samenwonenden de mogelijkheid hebben om opzeg te doen voor hun eigen aandeel in de huurovereenkomst, wat een van hen *in casu* dan ook rechtsgeldig had gedaan. Wel wees de vrederechter erop dat een beding van hoofdelijkheid in de overeenkomst impliceert dat de verhuurder de opzeggende huurder, in geval van niet-betaling door de huurder die in het pand blijft wonen, kan aanspreken voor de betaling van de volledige huurprijs (niet als hoofdelijke huurder, maar als hoofdelijke medeschuldenaar). Deze beschikt dan over een regresrecht. De weigering

(901) [Brussel \(42^e k.\) 24 mei 2016](#), *T.Not.* 2016, 514 = *T.Fam.* 2017, 99, noot L. JANSSENS.

(902) [Vred. Herzele 19 december 2012](#), *RW* 2013-14, 273 = *RTDF* 2014, 211.

door de verhuurder om de opzeggende huurder vrij te stellen van diens verplichtingen, maakte geen rechtsmisbruik uit(903).

425. Tot slot diende de rechtbank van eerste aanleg te Luik (afdeling Verviers) te oordelen over de *geldigheid van een huurovereenkomst* gesloten tussen twee feitelijk samenwonende partners. De man verhuurde het goed, waarin zij een gezamenlijke huishouding hadden, aan de vrouw. De rechtbank oordeelde dat een dergelijke huurovereenkomst op zich niet onwettig is indien die werd gesloten om het recht op huisvesting te waarborgen van de langstlevende partner en niet om de concubinaatsverhouding in stand te houden. Wel dient een ernstige huurprijs te zijn vastgesteld als tegenprestatie voor het gedeelde genot van het gehuurde goed (art. 1709 BW). *In casu* kon de overeenkomst die de financiële bijdrage regelde van beide samenwonenden in de kosten van de huishouding (zoals de huisvesting en de daaraan verbonden verbruikskosten) niet als zodanig worden beschouwd. Deze had enkel tot doel de interne verhoudingen tussen de samenwonenden te regelen en beoogde dus niet aan een van hen een genotsrecht te verzekeren. Naar aanleiding van een overdracht van het onroerend goed kon de overeenkomst dan ook niet worden tegengeworpen aan de nieuwe eigenaar, zodat de partners het goed zonder recht of titel bezetten(904).

AFDELING D. BEËINDIGING VAN DE FEITELIJKE SAMENWONING

§1. VEREFFENING-VERDELING

426. Op het einde van de feitelijke samenwoning neemt elke partner zijn eigen goederen terug. Daarnaast dienen de partijen over te gaan tot de (minnelijke of gerechtelijke) vereffening van hun wederzijdse rechten en de verdeling van hun onverdeelde goederen. Bij gebrek aan bijzondere regels, vindt de vereffening-verdeling plaats volgens de regels van de mede-eigendom zoals bepaald in artikel 577-2 BW.

427. In de besproken periode werd belangrijke rechtspraak geveld in verband met uitonverdeeldheidtrekking uit een *vrijwillige onverdeeldeheid*. Het Hof van Cassatie bevestigde vooreerst dat een vrijwillige onverdeeldeheid niet onder de toepassing van artikel 815 BW valt(905). Deze rechtspraak

(903) [Vred. Tongeren-Voeren \(afd. Tongeren\) 21 mei 2015](#), *Limb.Rechtsl.* 2017, 55.

(904) [Rb. Luik \(afd. Verviers\) 3 december 2014](#), *T.Vred.* 2015, 255.

(905) [Cass. 20 september 2013](#), C.08.0018.F, *T.Not.* 2014, 224, concl. A. HENKES, noot C. ENGELS = *RNB* 2015, 538, noot D.S. = *RTDF* 2015, 278, noot E. WELING-LILIEN = *RW* 2014-15, 618, noot L. DE KEYSER = *TBBR* 2014, 489, noot L. SAUVEUR = *NFM* 2015, 151, noot J. VANANROYE. *In casu* betrof het vier oogspecialisten die i.h.k.v. hun professionele activiteiten gezamenlijk een lasertoestel aankochten.

impliceert dat een gezamenlijk aangekocht goed niet op grond van artikel 815 BW tegen de wil van een partner kan worden verdeeld(906).

Vóór dit arrest oordeelde het hof van beroep te Brussel ook reeds dat de uitoonverdeeldheidstreding van een vrijwillige onverdeeldheid enkel kan worden gevorderd indien de overeenkomst dit toestaat of indien het nagestreefde doel ervan, dat de *ratio* van de overeenkomst vormde, bereikt is en de afgesproken bestemming van het goed geen bestaansreden meer heeft. Zolang de onverdeeldheid een nut heeft voor een mede-eigenaar – wat *in casu* het geval was – kan de verdeling niet op grond van artikel 815 BW worden gevorderd(907).

Een later arrest van het Hof van Cassatie bouwde hierop voort. *In casu* kochten de partners een woning aan onder een *tontinebeding*. Toen de relatie na meer dan twintig jaar eindigde, wilde de man ook het tontinebeding stopzetten. Volgens het Hof van Cassatie houdt een tontineovereenkomst die voortbouwt op een tussen de partijen bestaande feitelijke of juridische verhouding op te bestaan wanneer de onderliggende verhouding een einde neemt, derwijze dat hierdoor aan de verdere uitwerking van de overeenkomst iedere zin wordt ontnomen. Het arrest dat oordeelde dat het tontinebeding geen uitwerking meer had, aangezien de oorzaak van de overeenkomst was gelegen in de affectieve relatie van de deelgenoten met als doel het goed samen te kunnen beheren en elkaar rechten te garanderen na het overlijden van een van hen en door de beëindiging van de relatie geen bestaansreden meer had, was volgens het Hof van Cassatie naar recht verantwoord. Tussen de partijen was bijgevolg een gewone onverdeeldheid ontstaan zodat op grond van artikel 815 BW de verdeling kon worden gevorderd(908).

Deze cassatierechtspraak kan naar analogie worden ingeroepen voor het *beding van aanwas*, dat tevens een vrijwillige onverdeeldheid uitmaakt(909). Dit bevestigde het hof van beroep te Antwerpen, dat net als het Hof van Cassatie naar de affectieve relatie van partijen verwees als oorzaak van de overeenkomst. De betrokkenen beoogden het goed in kwestie samen te kunnen bewonen en beheren en elkaar rechten te garanderen bij het overlijden van een van hen. Door de beëindiging van de relatie om een andere reden dan overlijden, zou de overeenkomst geen bestaansreden meer gehad

(906) Zie ook J. LAMBRECHTS en A. MARISSSENS, “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, (4) 21 nr. 45.

(907) [Brussel \(1^e k.\) 18 juni 2013](#), *RW* 2014-15, 624 = *T.Not.* 2014, 217, noot C. ENGELS.

(908) [Cass. 6 maart 2014](#), C.13.0362.N, *RNB* 2015, 517, concl. A. VAN INGELEM, noot A.-C. VAN GYSEL = *JT* 2015, 617, noot V. WYART = *JLMB* 2014, 1230, noot P.L. = *NFM* 2014, 104, noot E. ADRIAENS = *NJW* 2015, 691, noot V. VANDERHULST = *RABG* 2015, 283, noot V. VANDERHULST = *RCJB* 2015, 383, noot D. STERCKX en L. STERCKX = *RW* 2013-14, 1625, noot D. MICHIELS = *TBBR* 2014, 261, noot F. PEERAER = *TBBR* 2014, 487, noot L. SAUVEUR = *T.Not.* 2014, 231, noot C. ENGELS.

(909) Bv. D. MICHIELS, “Waarheen met aanwasbedingen?” in W. Pintens en C. Declerck (eds.), *Patrimonium 2015* (Brugge: die Keure 2015), 395 nr. 5.

hebben en zou een gewone onverdeeldheid zijn ontstaan, waarvan op grond van artikel 815 BW de verdeling kon worden gevorderd(910).

In een zaak voor het hof van beroep te Brussel namen de gewezen feitelijk samenwonenden in hun aankoopakte een beding van aanwas op met een conventionele duurtijd en een conventionele opzegbaarheid. Het hof oordeelde dat wanneer een partij geen gebruik had gemaakt van de conventionele opzegmogelijkheden, zij de verdeling niet kon vorderen op grond van artikel 815 BW omdat de oorzaak van het beding van aanwas was weggevallen. De oorzaak van het beding van aanwas was op dat ogenblik immers te vinden in het feit dat geïntimeerde het niet had opgezegd zoals conventioneel was bedongen. Het beding diende bijgevolg op de conventioneel bepaalde wijze te worden beëindigd. De partner die zich wenste te beroepen op de verdere uitvoering van het beding, kon niet worden verweten niet te goeder trouw te handelen(911).

Later diende het Antwerpse hof van beroep te oordelen over een vordering tot vereffening-verdeling met betrekking tot een woning waarop beide gewezen feitelijk samenwonenden een *opstalrecht* konden laten gelden. De bouwgrond waarop zij deze woning bouwden, behoorde oorspronkelijk aan de man toe in blote eigendom en aan diens ouders in vruchtgebruik. Laatstgenoemden verzaakten aan hun recht van natrekking, als gevolg waarvan beide partners een opstalrecht verkregen. Naderhand verzaakten zij tevens aan hun vruchtgebruik in het voordeel van de man. Het hof oordeelde dat deze verzaking enkel nog kon slaan op de rechten die de ouders op dat ogenblik nog hadden, met name het vruchtgebruik op de grond. Deze verzaking deed dan ook geen afbreuk aan het opstalrecht van de vrouw. Het hof greep vervolgens ook hier terug naar de hoger vermelde rechtspraak van het Hof van Cassatie in verband met de tontine. Bijzonder is dat het hof van beroep expliciet overwoog dat hoewel artikel 815 BW niet van toepassing is op vrijwillige mede-eigendom, de weigering om uit onverdeeldheid te treden – afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval – rechtsmisbruik kan uitmaken. Door de beëindiging van de affectieve relatie had de instandhouding van het opstalrecht *in casu* geen bestaansreden meer en kon de vereffening-verdeling worden bevolen(912).

Het hof van beroep te Gent beoordeelde voorts twee zaken waarin de feitelijk samenwonenden in de aankoopakte van hun woning een clausule van *gekruist vruchtgebruik* hadden opgenomen op eenzelfde manier. Artikel 815 BW kon opnieuw niet zonder meer dienen als grondslag voor de uitoeverdeeldheidstreding uit de vrijwillige onverdeeldheid. Het gebrek dat in voorliggende zaken bestond aan een dienstige regeling qua duurtijd en beëindiging van de onverdeeldheid – waaraan een clausule van gekruist vruchtgebruik volgens het hof niet zonder meer gelijkstaat – betekende

(910) [Antwerpen 30 juni 2015](#), *T.Not.* 2016, 364. Het hof maakte deze overweging om tot het oordeel te komen dat het beding van aanwas niet nietig was als verboden erfvereenkomst (zie ook *supra* nr. 421, vn. 900).

(911) [Brussel \(42° k.\) 24 mei 2016](#), *T.Not.* 2016, 514 = *T.Fam.* 2017, 99, noot L. JANSSENS.

(912) [Antwerpen \(3° k.\) 23 maart 2016](#), *RW* 2016-17, 588 = *T.Not.* 2017, 538, noot G. DEGEEST.

evenwel niet dat deze moest blijven duren. De onderliggende bedoeling ervan diende te worden nagegaan. Het hof was van oordeel dat de bedoeling van partijen in beide gevallen niet strekte tot wederbelegging van eigen gelden ingevolge de verkoop van een eigen woning of tot persoonlijke woonzekerheid, maar tot bestendiging van de feitelijke samenwoningsrelatie. Ingevolge de beëindiging van deze relatie, is die bedoeling teloorgegaan. De uitonverdeeldheidtredding kon worden gevorderd(913).

In de besproken periode werd ook nog rechtspraak gewezen aangaande een *vrijwillige onverdeeldheid* die tot stand kwam *na de relatiebreuk*. Na het einde van hun feitelijke samenwoning kwamen partijen mondeling overeen om tot na het afstuderen van hun dochter in onverdeeldheid te blijven met betrekking tot de voormalige gezinswoning. Een van hen was samen met de dochter in deze woning blijven wonen. De rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen oordeelde dat precies omdat de bedongen mede-eigendom met een bepaald doel werd aangegaan, deze ook een termijn voor beëindiging in zich sloot, namelijk het moment waarop het doel volkomen is gerealiseerd of manifest onrealiseerbaar lijkt. Zolang de onverdeeldheid een nut heeft voor een onverdeelde mede-eigenaar, zoals *in casu* bewoning, kan de andere de verdeling niet vorderen op grond van artikel 815 lid 1 BW(914).

428. Verder kan een zaak worden vermeld in dewelke partijen in de aankoopakte hadden bedongen om gedurende een hernieuwbare termijn van vijf jaar in onverdeeldheid te blijven met betrekking tot een handelshuis, waarvan zij elk voor 1/3 onverdeelde mede-eigenaar waren. Na het verstrijken van de termijn, uitten eisers hun wil tot uitonverdeeldheidtredding. Gelet op het protest van verweerder, startten zij daartoe een gerechtelijke procedure voor de rechtbank van eerste aanleg te Gent. Nadat partijen hangende het geding het onroerend goed uit de hand hadden verkocht, werd de vordering van eisers aangepast tot de gerechtelijke vereffening-verdeling van de gerealiseerde verkoopprijs. De rechtbank erkende dat de onverdeeldheid van contractuele oorsprong was en dat het eerste en het tweede lid van artikel 815 BW daar niet op van toepassing zijn. De tussen partijen uitgewerkte contractuele regelingen dienden wel te worden getoetst aan het openbare-orde-beginsel dat niemand kan worden gedwongen om in onverdeeldheid te blijven. Door met nadrukkelijke toepassing van artikel 815 lid 2 BW te bedingen om gedurende vijf jaar in onverdeeldheid te blijven, gaven partijen zelf aan binnen de context van artikel 815 BW te handelen. De vordering was gegrond(915).

(913) [Gent \(11^e k.\) 29 oktober 2015](#), *RW* 2016-17, 860, noot B. VERHEYE; [Gent \(11^e k.\) 22 oktober 2015](#), *RABG* 2016, 1103, noot B. VERLOOY = *TBO* 2016, 153, noot = *TEP* 2016, 207, noot = *T.Not.* 2017, 67, noot.

(914) [Rb. Antwerpen 26 november 2014](#), *RABG* 2015, 293.

(915) [Rb. Gent 26 juni 2012](#), *RW* 2013-14, 1471 = *RTDF* 2014, 732.

429. Tot slot vorderde een persoon in de besproken periode de vereffening-verdeling van de *maatschap* die tussen hem en zijn feitelijk samenwonende partner zou zijn ontstaan en die ingevolge de stukgelopen relatie van partijen zou zijn beëindigd. De rechtbank van koophandel te Dendermonde oordeelde evenwel dat het samenleven op zich geen bewijs oplevert van een zogenaamde *affectio societatis*. Hoewel samenleven vaak een zekere vorm van samenwerken inhoudt, creëert het niet automatisch een juridische maatschap. De vereiste duidelijke wil om zich te associëren werd *in casu* onder meer tegengesproken doordat partijen geen enkele gemeenschappelijke bankrekening hadden, eiser geen enkele concrete inbreng tot de handelszaak kon aantonen en de facturen van de firma alleen de naam van verweerster vermeldden. Het gebeurlijke gegeven dat de handelszaak zou zijn uitgebreid tijdens de duur van de samenleving (hoewel daarvan evenmin afdoende bewijs voorlag) kan bovendien op zich niet rechtvaardigen dat er een commerciële maatschap zou zijn gesloten tussen partijen. Dat eiser borg had gestaan bij het door verweerster aangegane krediet, deed aan dit alles geen afbreuk. De door eiser geleverde (beperkte) arbeidsprestaties kaderden voorts in de feitelijke samenlevingsrelatie. De vordering was ongegrond(916).

§2. UITHUISZETTING

430. In een geschil over de voortzetting van een gezamenlijk ondertekend huurcontract, waarbij de ene ex-partner de andere het pand wou zien verlaten, verzond de vrederechter de zaak naar de arrondissementsrechtbank van Luik om te oordelen over de materiële bevoegdheid in een dergelijk geval. De arrondissementsrechtbank oordeelde dat geen enkele wetsbepaling aan een rechtscollège in het bijzonder de bevoegdheid toekent om te oordelen over geschillen tussen feitelijk samenwonenden aangaande de verdeling van contractuele bewoningsrechten. Zij vallen derhalve onder de bevoegdheid van de vrederechter, die met toepassing van artikel 591, 1° Ger.W. kennisneemt van huurgeschillen. Daarnaast kunnen partijen zich in geval van hoogdringendheid (*quod non in casu*) ook wenden tot de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, die uitspraak doet bij voorraad (art. 584 lid 1 Ger.W.)(917).

431. De vrederechter te Fléron oordeelde in de besproken periode over een vordering tot uithuiszetting van een ex-partner en haar zoon. Partijen woonden samen in een dienstwoning die deel uitmaakte van de verloning van eiser als voordeel *in natura*. Na de relatiebreuk trok deze tijdelijk in bij zijn moeder om verweerster de tijd te geven elders onderdak te zoeken. De vrederechter erkende dat verweerster, door het goed te blijven betrekken,

(916) [Kh. Dendermonde \(2° k.\) 9 februari 2012](#), *TRV* 2012, 635, noot N. TORFS = *T.Not.* 2013, 34 = *JDSC* 2013, 37, noot C. BROCAL.

(917) [Arrondrb. Luik 29 september 2016](#), *JLMB* 2017, 275.

eiser een recht ontzegde waar hij ontegensprekelijk over beschikte. Het is bovendien niet aan de rechtspraak om de ex-partner die met kennis van zaken een samenlevingsvorm heeft gekozen, nieuwe verplichtingen op te leggen zonder wettelijke of contractuele basis. Hoewel verweerder geen recht had op het behoud van haar woonsituatie na de relatiebreuk, bestond er volgens de vrederechter wel een preciaire bezettingsovereenkomst *sui generis*. Deze kon *ad nutum* worden herroepen, doch met inachtnaam van de goede trouw. Omdat de vrederechter geen bijzondere problemen zag voor verweerder om een nieuwe huisvesting te vinden, kende hij haar een termijn toe van 15 dagen om het pand te verlaten (en niet van drie maanden, zoals door haar gevorderd). Mocht zij na die termijn de woning nog steeds betrekken, dan had eiser recht op een woonstvergoeding en kon zij door een gerechtsdeurwaarder uit het pand worden gezet(918).

§3. WOONSTVERGOEDING

432. Een partner die de onverdeelde gezinswoning tijdelijk alleen bewoont, kan op grond van artikel 577-2 §3 BW worden veroordeeld tot betaling van een woonstvergoeding(919).

In een arrest van het hof van beroep te Antwerpen werd een berekening van een dergelijke woonstvergoeding gemaakt. Aangezien het goed voor de helft toekwam aan beide partners, werd de helft van de opbrengstwaarde vermenigvuldigd met het aantal maanden waarin de partner het onroerend goed alleen bewoonde(920).

Het hof van beroep te Gent wees een vordering tot het bekomen van een woonstvergoeding af omdat de partner die het goed gedurende vijf jaar exclusief is blijven bewonen, het woonkrediet met betrekking tot de woning ook alleen verder afloste. Dit kon het exclusieve genot van de woning compenseren(921).

§4. PARTNERALIMENTATIE

433. Tussen feitelijk samenwonenden bestaat geen wettelijke onderhoudsplicht. Een wettelijke grondslag om een onderhoudsuitkering te vorderen ten laste van de ex-partner (of diens nalatenschap) ontbreekt, zelfs in geval van behoefte en ongeacht de duur van de feitelijke samenwoning. Desalniettemin komt het voor dat een ex-partner zich beroept op een gemeenrechtelijke rechtsgrond teneinde alimentatie te bekomen.

In de besproken periode werd de familierechtbank te Antwerpen (afdeling Mechelen) geconfronteerd met een vordering van een gewezen feitelijk

(918) [Vred. Fléron 27 oktober 2015](#), *T.Vred.* 2016, 531.

(919) Bv. [Cass. 6 mei 2010](#), C.09.0095.N, *Arr.Cass.* 2010, 1328 = *Pas.* 2010, 1416 = *RTDF* 2012, 1052 = *TBO* 2012, 100, noot.

(920) [Antwerpen 20 november 2013](#), *RABG* 2014, 249 = *RTDF* 2014, 735.

(921) [Gent \(11e k.\) 12 februari 2015](#), *T.Not.* 2015, 851 = *RABG* 2016, 326 = *RTDF* 2016, 781.

samenwonende tot veroordeling van haar ex-partner in de betaling van de kosten en lasten van de voormalige gezinswoning. Volgens appellante was er sprake van een *natuurlijke verbintenis* die was omgezet in een afdwingbare civielrechtelijke verbintenis. De familierechtbank overwoog dat opdat een samenwoner zich tot een natuurlijke verbintenis zou hebben verbonden, er enerzijds in zijn hoofde een morele verplichting aanwezig moet zijn om bij te dragen in de lasten van de samenwoning, terwijl anderzijds de maatschappij deze plicht moet erkennen en aanvaarden. Het dient als het ware te gaan om een algemeen maatschappelijk aanvaard besef. Van een dergelijke maatschappelijke consensus, namelijk de plicht om ook na de beëindiging van de feitelijke samenwoning voor zijn ex-partner te zorgen, is volgens de familierechtbank geen sprake. Dit zou mede blijken uit het feit dat er geen onderhoudsplicht bestaat na de beëindiging van de *wettelijke* samenwoning. Daarnaast bewijst de vrijwillige uitvoering van de bijdrage enkel voor het verleden de erkenning van een natuurlijke verbintenis. Dit toont niet aan dat de natuurlijke verbintenis zich voor de toekomst heeft getransformeerd in een civielrechtelijke verbintenis. *In casu* betekende dit dat er geen sprake kon zijn van een natuurlijke verbintenis om na de beëindiging van de feitelijke samenwoning verder bij te dragen in de lasten en kosten van de gezinswoning. Dat geïntimeerde gedurende vijf jaar na het einde van de feitelijke samenwoning deze kosten op zich had genomen, steeg volgens de rechtbank ver uit boven hetgeen als een morele verplichting kon worden beschouwd. *A fortiori* kon er ook geen sprake zijn van een omzetting in een civielrechtelijke verbintenis. Daarnaast oordeelde de familierechtbank dat appellante in gebreke bleef te bewijzen dat er een *contractuele rechtsgrond* voorhanden was voor de onderhoudsaanspraak. Schriftelijk bewijs ontbrak (art. 1341 BW) en het begin van bewijs door geschrift onder de vorm van de betalingen vanwege geïntimeerde werd niet aangevuld door bewijs door getuigen of vermoedens (art. 1347 BW). De vordering was ongegrond(922).

(922) [Famrb. Antwerpen \(afd. Mechelen\) 18 maart 2015](#), *RABG* 2015, 1113 = *RTDF* 2016, 219.